

Yayın Değerlendirme / Book Reviews

Tahirü'l-Mevlevî, *Aruz-Kâfiye-Nazım Türleri ve Nazım Şekilleri- Tadrîsât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm*, haz. Mehmet Atalay,

İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2022, 9786257608459, 250 s.

Gamze Beşenk*

Kültürümüzün değerli isimlerinden ve velûd yazarlarından olan Tahirü'l Mevlevî hayatı boyunca sayısız eser kaleme almıştır. Maîşetini sağlamak için çeşitli memuriyetlerde çalışmakla birlikte öğretmenlik de yapmış ve bu mesleği aşkla icra etmiştir. İçinden çıkılması zor konuları bile öğrencilerine açık ve anlaşılır bir anlatımla öğretmeyi başarmıştır. Ona göre “Öğretmek, ilmin zekatı”dır. Bu yazımızda, asıl adı Mehmet Tahir Olgun olan Tahirü'l Mevlevî'nin *Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm* adlı eserini tanıtacak ve eserle ilgili değerlendirmelerde bulunacağız.

Eserin Yapısı ve İçeriği

Tahir Olgun'un ilk olarak 1911'de İstanbul'da yayımlanan *Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm* adlı bu eseri Dârüşşafaka'da okuttuğu edebiyat derslerine ait notlarıdır. Şiirin yapısı ve tekniği hakkında meseleleri, şiire ait vezin, kafiye gibi unsurları, nazım şekillerini ve türlerini ihtiva eden ve bütün bunları yazarın kendine has üslûbuyla anlatan bir eserdir.

Eseri yayıma hazırlayan sayın Prof. Dr. Mehmet Atalay'dır. Bir Ön Söz'den sonra *Hayatı* başlığı altında, Olgun'un hayatı, hayatındaki önemli dönüm noktaları, Mevlevilik'e adım atışı, çalışmaları ve eserlerinden bahsetmiştir.

* Arş. Gör./Doktora öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, gbesenk@fsm.edu.tr, orcid.org/0000-0003-4342-2556

Düşünceleri ve Edebi Kişiliği başlığı altında Atalay, Tahir Olgun'un Arapça ve Farsça başta olmak üzere yabancı dillere olan hakimiyetini, çeviriye olan bakış açısını Sadi Aytan'ın bir çalışmasından alıntılıyarak verdikten sonra yazar hakkında okuyucuyu bilgilendirmeye devam etmektedir. Olgun kendi ağzından, şairlerin 'hisli' ve 'mariz' kişiler olduklarını, kendisinin de o zavallılardan biri olduğunu söyler. Atalay, Olgun'un şiirle ilgili görüşlerine yer verdikten sonra öğretmenliğine değinerek bu mesleği ne kadar kıymetli görüp lâıykıyla icra ettiğini anlatır.

Olgun'un iki önemli büyük eseri vardır: *Birisi Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*'nu hazırlaması, ikincisi ise *Mesnevi Dersleri* adıyla *Mesnevi*'ye yazdığı şerhtir. Bu şerh büyük bir bilgi birikiminin sonucudur. Olgun, ayrıca üç divan sahibi bir şairdir. Klasik Türk ve Klasik Fars edebiyatının kadim ve meşhur şairlerinden hayli etkilenmiştir. Şair, Klasik Türk edebiyatının son temsilcilerindedir.

Olgun'un *Divanı*'nda yer alan şiirleri, klasik edebiyatın tüm nazım şekillerini barındırmaktadır. Birçok nazım türüne de yer vermektedir. Aruza olan hakimiyetiyle ünlü ve kadim İran şairlerinin şiirlerini de nazmen Türkçe'ye tercüme etmiştir. Manzum hikâyeler de yazan şairin İslam tarihi ile ilgili nazma çekerek anlattığı hikâyelerinin yanında 28 şairin ölümleri üzerine düşürdüğü tarih manzumeleri de önem arz etmektedir.

Şairin saydığımız önemli özelliklerinden bahseden Atalay, onun şiir hakkındaki görüşlerini belirten manzumelerinden de örnekler vermiştir.

Eserleri başlığında ise Tahirü'l Mevlevî'nin tüm eserlerini maddeler halinde vererek her eserle ilgili kısa açıklamalarda bulunmuştur.

Atalay, eser sahibi Tahir Olgun ile ilgili geniş bilgilendirme yaptıktan sonra eserin asıl hâlini vermiştir. Eser, Tahirü'l Mevlevî'nin *Nazm ve Eşkâl-i Nazm* adlı eseridir. Atalay, matbu bir nüshadan eseri latinize ederek günümüz okuyucusuna sunmuştur. Eserde adı geçen şairlere, eser isimlerine, yer adlarına ve devlet isimlerine de dipnotlarda kısa bilgilendirmelere yer vermiştir. Çalışmasının sonunda geniş bir Kaynakça, Sözlük ve Genel Dizin vererek hazırladığı eseri sonlandırmıştır.

Eserin bölümleri **Birinci Kısım** ve **İkinci Kısım**'dır. Tahirü'l Mevlevî, Birinci Kısım'da **Nazm** başlığı altında öncelikle "vezin" meselesine değinmiştir. Veznin muhakkak olması gerektiğini belirtmiş, iki türlü vezinden bahsedip "vezni millî" olarak adlandırdığı "parmak hesabı"nın da önemine değinmiştir. Konuyla ilgili başka şairlerden de alıntılar yaparak fikrini desteklemiştir. Daha sonra "aruz vezni"ni açıklamış, aruzun nasıl ortaya çıktığından, Araplar'da ve Acemler'deki

tarihi seyrinden bahsetmiş, Osmanlı'nın aruzu nasıl aldığı ile ilgili ayrıntılı açıklamaya geçmiştir. Bu bölümde Tahir Olgun, bahirleri tek tek başlıklandırarak bu bahirlere uygun şiirler üzerinde takti'leri ve tatbiki gösterip kısa açıklamalarda bulunmuştur.

Bahir faslı bittikten sonra sıra **Kafiye** başlığına gelmiştir. Kafiye'nin tanımını yapıp örnek vererek açıkladıktan sonra yakın mahreçli seslerle kafiye yapılmış olan şiirlere değinmiştir. Bunun şiiri kolaylaştırıcı bir unsur olarak kullanıldığı sürece sıkıntı arz etmeyeceğini ama şiirin güzelliğini bozduğu noktada yapılmamasını ve zevk sahibi olmayan kimselerin de bunu kullanmamasını söylemektedir. Daha sonra kafiyeyle dair olan "redif", "revi", "kayd", "zü'l-kafiyeteyn", "mahcub", "zü'l-kavafi" gibi isimlendirmeleri açıklayıp örneklendirmiştir.

Bu bahsi bitirdikten sonra **Aksâm-ı Nazm** başlığıyla nazım türlerine yer verdiği yeni bir konuya geçmektedir. Olgun bu bahiste, konu itibariyle birbirine yakın olan nazım türlerini 11 başlık hâlinde sınıflandırmıştır. Bunlar; İlâhiyyât, Hikemiyyât, Hamâsiyyât, Garâmiyyât, Şarabiyyât, Tesâvîr, Rivâyât, Medâyih, Merâsî, Hicviyyât, Fenniyât'tır. *İlâhiyyât* başlığı altında ruhani olan manzumeler, *Hikemiyyât* başlığı altında felsefi, tasavvufi gibi manzumeler, *Hamâsiyyât* altında ise cesareti övme ve halkı teşvik amacıyla yazılan manzumeler gibi bazen sade, bazen de kendi sanatsal yorumlarını katarak açıklamalarda bulunmuş ve örnek şiir parçalarına yer vermiştir.

Tahirü'l Mevlevî, eserinin ikinci bölümü olan **İkinci Kısım**'a ise nazım şekillerini anlattığı **Eşkâl-i Nazm** bahsi ile başlamaktadır. Bu bahiste de Olgun, çeşitli nazım birimlerinden oluşan nazım şekillerini başlıklar halinde vererek anlatmış ve örneklendirmiştir. Bunlar; Mısra, Beyt, Kıt'a, Rubai, Murabba, Şarkı, Muhammes, Müseddes, Terci ve Terki-i Bend, Gazel, Kaside ve Mesnevi'dir. Müellifin en küçük nazım biriminden başlayıp nazım birimi fazla olan nazım şekline doğru gittiği görülmektedir.

Eserin Değerlendirilmesi

Tahirü'l Mevlevî'nin bu eserinde ilk dikkati çeken unsur, işlediği konuyu fazla detaya girmeden önemli ve gerekli gördüğü kadarıyla vermesidir. Kendisinin de şiir sanatına her yönüyle hâkim iyi bir şair olması hasebiyle başlıkların açıklamalarını kendi üslûbunca verir, zaman zaman bazı konu başlıkları altında o başlıkla ilgili Arap, Acem ve Osmanlı karşılaştırması yapar ve düşüncelerini dile getirir. Farsça örnek verdiği nazım parçalarının Türkçe çevirileri kendisine aittir. Nazım şekillerini (Eşkâl-i Nazm) ele aldığı bahiste şiir örneklerini bol ve uzun tuttuğu görülür.

Zaman zaman da şairlerini örnek olarak verdiği şairler hakkında kısa bilgiler verir. Örneğin, Hâce Hüsnü Efendi'yi "Bayezid Cami-i şerifinde Sahih-i Buhari tedris eder ve bizim gibi müştâk-ı marifet olanları dil-sîr-i feyz eylerdi (s.137)" diyerek anlatır.

Yazar, çoğu konu başlığında kendi değerlendirmelerini okuyucuya aktarır. Örneğin, bu bazen sevdiği şairleri karşılaştırarak şairlerini ve sanatlarını değerlendirip beğenisini ya da manzumedeki hatayı, bozukluğu dile getirmek olabileceği gibi bazen de bazı başlıklar altında; mesela gazel yazmaktaki amacın aşk acısının dile getirilmesi ve şefkatli bir kalbin de bundan dolayı titremesi olduğu fikrini beyan eder. Şûhâne, rindâne ve hakîmâne gazelleri şekil itibariyle gazel olsa da gazelden saymaz. Gazel yazmadaki yöntemlerin olmazsa olmazı beyitler arasındaki ilişkinin sağlanmasıdır. Her beytinde farklı bir şey anlatan gazelleri attar dükkanına benzetir.

Verdiği örneklerle ve şiirine dair yaptığı değerlendirmelerle Fuzûlî'ye büyük bir değer atfeder. Olgun'a göre Fuzûlî'nin "sözleri kalbî ve şahsına münhasır olduğu için (s.151)" ona bugün bile yetişmek mümkün görünmez.

Sonuç itibariyle, Tahirü'l Mevlevî eserinde tıpkı kadim müelliflerin yaptığı gibi okuyucuyla konuşan bir havaya sahiptir, hatta ona seslenip sorular bile sorar. Hem bu üslûbuyla hem de yukarıda bahsettiğimiz açıklama tercihleriyle eseri, bir ders kitabından daha çok, ders kitabı adı altında müellifin şiir sanatına dair fikirlerini fazlasıyla aktardığı samimi bir deneme kitabı formuna getirir.

Tahirü'l Mevlevî'nin bu değerli eserini bizlerle buluşturan Prof. Dr. Mehmet Atalay hocamıza teşekkürlerimizi sunuyor ve daha nice başarılı çalışmalarını görme temennisinde bulunuyoruz.